ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

Йора Атанасова

1. Въпросът "защо"
2. Мотивацията в миналото
3. Мотивацията днес
4. Изводи за бъдещето

1. ВЪПРОСЪТ „ЗАЩО“

„Защо?“ е хлъзгав въпрос. В учебниците за вземане на интервюта се предупреждава, че на този въпрос е трудно да се отговори. Препоръчват се „к“-въпросите: какво, кой, къде, кога, как.

Въпросът „защо“ касае мотивацията да се направи нещо или да се случи нещо, а тя е субективно явление, което трудно се регистрира. За разлика от опиращите се на факти и свързани с материално осезателни неща „к“-въпроси.

И все пак, каква е мотивацията на съвременните хора, за да участват в маскарадни празници и карнавали?

2. МОТИВАЦИЯТА В МИНАЛОТО

В България, а и не само, обредното кукерско маскиране представлявало:

2.1 Духовно служение и ритуал

2.2 Инициация, неформално сексуално образование и патриотично възпитание за общността

2.3 Изява на креативността на членовете на общността

При това то е синкретично. При него са в единство мит, образ и действие, от една страна, и словотворчество, музициране и движение – от друга.

2. МОТИВАЦИЯТА В МИНАЛОТО

2.1 Духовно служение и ритуал

Кукерският маскарад е имал мистично-религиозни функции. Хората са се маскирали, за да омилостивят природните сили, да изгонят злото и да въздействат на природата за по-богата реколта и за плодородие.

В литературата се отбелязва силата на маската при много племена и народи от различни места по света: жрецът слага ритуалната си маска и става друг човек, придобива друга, свръхестествена сила, която го свързва с божеството и сам го превръща в божество...

На снимките:
Дръвногръцки маски
Африканска маска

2. МОТИВАЦИЯТА В МИНАЛОТО

2.2 Инициация, неформално сексуално образование и патриотично възпитание за общността

Като неформален **образователен фактор** за общността и отделния човек, който е бил неотделима и несамостоятелна част от нея, обичаят е предавал на следващите поколения светоглед, етнокултурни ценности и умения за живота. То онагледява „необходимите за общността познания – познанията за Природата и за Социума, за микро- и макрокосмоса, но и за микро- и макрохаоса... уменията за живеене ... Как да се раждаме, как да направим семейство и дом, как да умираме.“ Чрез обреда се предава и етнокултурна ценностна информация „по белега българско“.

На снимката Маскарадна травестия, Перник

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

2. МОТИВАЦИЯТА В МИНАЛОТО

2.3 Изява на креативността на членовете на общността

Театралната зрелищност е силно застъпена в Старчовден в миналото. В кукерските игри се изявяват всички качества и особености на художествената структура на пантомимата: мълчаливо пластично-образно действие, заредено с драматично начало, висока степен на условност на действието и образите, използване на символ, метафора и алегории.

Говорим за пантомима, защото в кукерската група само водачът говори и нарича, а кукерите могат само да раздрънкват и скачат.

Другите маскирани (некукери), наричани от Георг Краев „ниски персонажи", са „облечени" в парцали и по-скоро намазват лицата си със сажди или брашно вместо да ги крият. Мълчаливи са

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

Кукерският маскарад е част от живота на общността и е нормално да се променя във времето заедно с общностите и обществото като цяло. Променил се е смисъл и функциите на маскарада - начините, по които той удовлетворява нуждите на общността и отделните хора. Хората днес са много повече индивиди и индивидуалисти, еманципирани от общността, в която живеят.

Промени има и във всички видими аспекти на обичая: маска и костюм, персонажи, участници, стъпки и движения, протичане на празника, организация.

3 1 Естетическа страна
3 2 Пътувания за участия на празници и фестивали
3 3 Общуване, развлечение и емоция
3 4 Принадлежност към и принос за групата и общността
3 5 Изява

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 1 Естетическа страна

Постепенно ритуалът губи своето значение и на преден план излизат естетическите стойности. Публиката става по-чувствителна към естетическата страна на представлението: играта на изпълнителите и особено костюмите и маските. Маските „губят суровия си вид за сметка на обема и на естетическата си издържаност.“ |Н. Толстой| [5]...

Кукерската маска и костюм изглежда се оказват относително най-устойчиви: те се подновяват, но по стари модели. Промените, които наблюдаваме, са най-вече по посока на увеличаване на обема, пищността и зрелищността им. Това изглежда най-ярко и лесно за проследяване в селата Климент

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 1 Естетическа страна

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

В наше време дъбенският кукерски костюм е един от най-запазените и малко променените в Карловско. С изключение на броя на хлопките – броят им изглежда значително повишен на снимката от 2010 долу в сравнение със старатат снимка отпреди няколко десетилетия (вдясно)

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 1 Естетическа страна

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

На снимката от 1910 г. виждаме климентски кукери. На снимката долу – днешния “купол” (над главата). Иначе цялостното общо впечатление от костюма е запапзено.

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 1 Естетическа страна

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

Някои от кукерски костюми от Карловско изглеждат съвсем непроменени в сравнение с тези от старите снимки отпреди десетилетия.
Снимки от село Васил Левски

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 2 Пътувания за участия на празници и фестивали

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

Пътуванията и участията на празници и фестивали са обичайна практика за много от кукерските групи и особено за по-големите и утвърдили се като тези от квартал Сушица, селата Васил Левски, Климент, Дъбене и Войнягово...

Според хората, свързани с кукерския обичай по места, пътуванията в страната и чужбина са един от най-важните мотиватори за участниците в кукерските групи. Много от хората по селата не биха могли да си позволят да пътуват толкова много по друг начин, особено що се отнася до пътуванията в чужбина, главно по финансови причини.

Честата размяна на гостувания от кукерските състави се посреща много добре и от публиката, жадна да види нещо различно.

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 2 Пътувания за участия на празници и фестивали

На снимките: кукерски гости в Карловско от с. Жабокрът, с. Бачево, с. Блатец и от региона

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

3 2 Пътувания за участия на празници и фестивали

Снимки на кукерски групи от Карловско в чужбина

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 3 Общуване, развлечение и емоция

Много хора участват в кукерските групи заради общуването, развлечението и емоцията. Маскарадът е достъпен - всеки, който желае може да стане кукер, стига да си набави маска и костюм и да има поне малко чувство за ритъм.

Кукерите казват, че когато остават на някое място за повече от ден, става голяма веселба.

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 4 Принадлежност към и принос за групата и общността

Участието в кукерска група е позитивен начин за проява на ангажираност към и принос за общността. Кукерите представят селището и общността си на други места, те са един вид нейни посланици и реклама. Тъй като са „конвертируеми" и интересни, те са канени на много места в страната и чужбина.

Старчовден има много важна роля за културния живот на всички кукерски селища. В село Климент например цялото село постепенно се е сплотило и поддържа висок дух благодарение на културната дейност в читалището, като кметът е и водач на кукерите. Имат усещането, че нещата вървят, въпреки финансовия недоимък. Кукерските групи представят своето селище, когато отиват на участия. Освен това се представят и пред гости на Община Карлово.

На трето място, чрез съхраняване на автентичните носии и пресъздаването на старинни обичаи, Старчовден допринася за запазване и предаване на традицията, на културно-историческото наследство. Той продължава да допринася за патриотичното образование – за принадлежност и самоидентификация с нацията и общността.

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 5 Творческа изява и креативност

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

Възможността за изява пред публика е значим мотиватор за участие в кукерските групи. Същото се отнася и за проявата на креативност в изработката на части от кукерските костюми, при тяхното поддържане.

По отношение на креативността в България, а може би още повече в Карловско, изглежда като да има по-малко простор за креативност в сравнение с други страни.

У нас се набляга най-вече на етнографския аспект на маскарадността. Начинът, по който са се маскирали и празнували маскарада преди стотици години, е в голяма степен консервиран и се пресъздава отново ежегодно. Същото нещо се наблюдава и в някои места в други страни, особено в Европа: Италия, Португалия, Испания, Хърватия...

Алтернативният подход виждаме на по-модерните карнавали, например най-големите карнавали по света...

3. МОТИВАЦИЯТА ДНЕС

3 5 Творческа изява и креативност

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

Маски от Европа и света

4. ИЗВОДИ ЗА БЪДЕЩЕТО

ЗАЩО СЕ МАСКИРАМЕ?

Кукерският обичай в Карловско е унаследено културно богатство, което трябва да бъде съхранено и продължено.

Той е изключително красив и в много голяма степен показва маскарадната традиция отпреди поне няколко столетия, поне по отношение на костюми и стъпки. Той е уникален, единствен по рода си в света – кукерските групи нямат аналог с никоя друга маскарадна група от друга страна, въпреки естествените прилики със съхранените подобни обичаи и групи в други европейски страни, особено южноевропейски като Италия и Испания. Кукерската традиция има голям принос за своите общности, носи много ползи и положителни емоции за участниците и има голям потенциал като фактор за културен туризъм и устойчиво развитие.

Заедно с това, нужно е да се търсят и успоредни съвременни форми на маскарадността, които да дават повече простор за креативност, развихряне на въображението и за творческа изява. Такива форми де факто биха допринесли и за по-добро запазване автентичността на маскарадната традиция, защото ще освободят традиционния маскарад от натиска в тази насока.

Чрез Кукермода в Кукерфест 2012 се опитахме да предложим една такава форма. Детските маскаради, които от много години се правят в кукерските селища, както и предложените в рамките на Кукерфест 2012 Детски карнавал и Хоротека с маски (фолклорна дискотека), също са в тази насока.

ОСНОВНИ ИЗТОЧНИЦИ:

- Атанасова, Й. „Старчовден – кукери в Карловско“, дипломна работа за магистърска степен във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“, 2009
- Инджев, В. Мит, маски, театър.
- Краев, Г. Маска и було. Българските маскарадни игри. София, 2003

Презентира: ЙОРА АТАНАСОВА